

รายงานผู้ป่วย

A Case Report

รายงานผู้ป่วยเป็นอัมพาตจากพิษไข่มงดาทะเล

Paralysis Following the Ingestion of Horse Shoe Crab

สุรเทพ นพพรพันธุ์ พ.บ.

กลุ่มงานอายุรกรรม

โรงพยาบาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า

จังหวัดสมุทรสงคราม

Surathep Noppornpanth M.D.

Department of internal Medicine

Somdetphraphuttalertla Hospital

Samutsongkram

บทคัดย่อ

รายงานผู้ป่วยอายุ 42 ปี มาด้วยอาการชาปาก ลิ้น ปลายมือปลายเท้า และลุกลามทั่วไปจนกล้ามเนื้อหายใจเป็นอัมพาต หลังรับประทานไข่มงดาทะเล นาน 3 ชั่วโมง ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ และรักษาหายใจจนกลับบ้านได้ใน 8 วัน ยาเด็กซาเมธาโซนและการรักษาในหอผู้ป่วยหนักเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษา ทบทวนความรู้พิษจากไข่มงดาทะเล

ABSTRACT

A 42 year-old man presented with paresthesia around the mouth, tongue and generalize progressed to paralysis of respiratory muscle, 3 hours after ingestion of Horse Shoe Crab. The patient required mechanical ventilation and supportive therapy until completed recover in 8th day of admission. Dexamethasone and intensive care unit were important in the therapy. Review of the poisoning following the ingestion of Horse Shoe Crab.

บทนำ

มงดาทะเล จัดอยู่ใน phylum Arthropoda, Order Xiphosura มีแหล่งที่อยู่ทั่วไปแถบอ่าวไทย และน่านน้ำฟิลิปปินส์ จังหวัดสมุทรสงครามเป็นแหล่งมงดาทะเลชุกชุม ประชากรแถบนี้นิยมรับประทานไข่และเนื้อของมงดาทะเล มงดาทะเลบางสายพันธุ์มีพิษร้าย หากรับประทานเข้าไปอาจถึงแก่ชีวิตได้ มีข้อสังเกตอยู่ 2 ประการหลัก ๆ ในการเลือกพิจารณารับประทานมงดาชนิดที่ไม่มีพิษคือ มงดาทะเลชนิดที่รับประทานได้เรียกว่า

มงดาจาน (*Tachypleus gigas*) สามารถรับประทานได้ รูปร่างใหญ่ขนาดตัวประมาณ 10 นิ้ว มีหางเป็นสามเหลี่ยม ยังไม่มีรายงานว่าเมื่อรับประทานมงดาทะเลชนิดนี้แล้วเกิดเป็นพิษขึ้น อีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า มงดาถ้วยหรือเหรา (*Carcinoscorpius rotundicauda*) รูปร่างเล็กกว่า และมีหางกลม ผู้ที่กินไข่ของมงดาทะเลชนิดนี้จะเกิดอาการพิษ พิษของมงดาทะเลนั้นเกิดจากมงดาพิษหรือสัตว์น้ำเซลล์เดียว (plankton) ที่มีพิษเข้าไป แพลงตอนชื่อว่า *Gonyaulax catenella* พิษมักเกิดในฤดูกลางที่

น้ำทะเลมีแพลงตอนชนิดนี้มาก (ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - กันยายน) พิษของแมงดาทะเลนั้นคงทน ไม่ถูกทำลายด้วยความร้อน ออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท โดยทำให้กล้ามเนื้อเป็นอัมพาต โดยพิษจะเริ่มหลังรับประทานประมาณครึ่งชั่วโมง และปริมาณพิษยิ่งมาก อาจถึงแก่ความตายได้

อาการและอาการแสดง มีดังนี้

1. ซา เริ่มที่บริเวณริมฝีปาก รอบ ๆ ปาก ปลายนิ้วมือและปลายนิ้วเท้า อาการดังกล่าวแผ่ขยายวงกว้างออกไป และมีอาการวิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน เดินเซ เตะตะ

2. กล้ามเนื้ออ่อนแรง เป็นพร้อม ๆ กัน และหากพิษรุนแรงมาก จะมีอัมพาตของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการหายใจ ผู้ป่วยจะเริ่มหายใจไม่สะดวก และหยุดหายใจในเวลาต่อมา ซึ่งอาการเกิดได้รวดเร็วภายใน 2-4 ชม.

การรักษา

พิษแมงดาทะเลนี้ ไม่มียาแก้พิษ (antidote) จึงต้องใช้หลักการรักษาแบบระดับประคองตามอาการ

1. พยายามนำพิษที่ตกค้างในร่างกายออกให้มากที่สุดและเร็วที่สุด โดยการล้างท้อง ทำให้อาเจียน และให้สารน้ำเข้าในเส้นเลือดดำ

2. เผื่อระวังเรื่องระบบการหายใจ สาเหตุการตายของผู้ป่วยส่วนใหญ่ เกิดจากกล้ามเนื้อหายใจไม่ทำงาน ดังนั้นจึงต้องเตรียมเครื่องช่วยหายใจเอาไว้ และพร้อมใช้เสมอ

3. ให้ dexamethasone 5 mg ฉีดเข้าเส้นเลือดดำ ซึ่งได้ผลดีมาก หากใช้ยาแล้วไม่ได้ผล สามารถให้ซ้ำอีกครั้งภายใน 30-60 นาที

4. ให้การดูแลแบบระดับประคอง หากไม่มีภาวะแทรกซ้อน ผู้ป่วยจะหายเป็นปกติภายใน 3-5 วัน

รายงานผู้ป่วย

ชายไทยคู่ อายุ 42 ปี ภูมิลำเนา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม อาชีพรับจ้าง มาโรงพยาบาลด้วยอาการซา

บริเวณปาก ลิ้น ปลายมือปลายเท้า คลื่นไส้ อาเจียน หลังรับประทานไซเมงดาทะเล ประมาณ 3 ชั่วโมง หลังจากรับตัวไว้ในโรงพยาบาลได้ 30 นาที ผู้ป่วยมีอาการซาลามไปทั่วตัว พุดไม่ชัด แน่นหน้าอกและหายใจไม่สะดวก

ประวัติอดีต แข็งแรงดีมาตลอด ปฏิเสธประวัติโรคประจำตัวใด ๆ ปฏิเสธประวัติแพ้ยา

ตรวจร่างกาย อุณหภูมิร่างกาย 37.0 องศาเซลเซียส หายใจ 24 ครั้งต่อนาที ความดันโลหิต 130/90 มิลลิเมตรปรอท ชีพจร 60 ครั้งต่อนาที

ผู้ป่วยรู้สึกตัวดี พุดอ้อแอ้ไม่เป็นคำ กล้ามเนื้อแขนขา อ่อนแรง ยกไม่ขึ้น เริ่มหายใจลำบาก และซาลง จนต้องใส่ท่อช่วยหายใจและใส่เครื่องช่วยหายใจ

ฟังเสียงปอดชัดเจนดี ไม่ได้ยินเสียง crepitation ระบบหัวใจ ระบบช่องท้อง อยู่ในเกณฑ์ปกติ ระบบกล้ามเนื้อและกระดูกไม่สามารถขยับแขนขาได้ ระบบประสาทไม่รู้สึกตัวหลังที่ใส่ท่อช่วยหายใจ ขนาดรูม่านตาทั้ง 2 ข้าง 4 มิลลิเมตร ยังมีปฏิกิริยาต่อแสง แต่ช้ากว่าปกติ

ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ

CBC : Hct. 50% Hb 16.9 g/dl.

WBC 8,180/mm³ N 84% L 16%

Platelet adequate

RBC รูปร่างปกติ

Urine analysis อยู่ในเกณฑ์ปกติ

Electrolyte อยู่ในเกณฑ์ปกติ

BUN 16 mg/dl Cr. 0.7 mg/dl

BS 269 mg/dl

การดำเนินโรค

หลังจากใส่ท่อช่วยหายใจและเครื่องช่วยหายใจแล้ว ได้ย้ายผู้ป่วยมายังหอผู้ป่วยหนัก ให้สารน้ำในรูป 5%D/NSS ทางเส้นเลือด เพื่อเร่งการขับพิษ และปรับสมดุลสารน้ำในร่างกาย และได้ให้ dexamethasone 5 mg ฉีดเข้าเส้นเลือดทุก 6 ชั่วโมง ให้อาหารทางสายยาง เจาะ

arterial blood gas เพื่อปรับเครื่องช่วยหายใจให้เหมาะสมกับผู้ป่วย ควบคุมความดันโลหิตให้อยู่ในเกณฑ์ปกติและให้การรักษาระดับประคองทั่ว ๆ ไป 10 ชั่วโมงต่อมาผู้ป่วยเริ่มรู้สึกตัว หายใจได้เองบ้าง แต่แขนขาอ่อนแรงอยู่

อีก 24 ชั่วโมงต่อมา ผู้ป่วยสามารถหายใจได้เอง และถอดเครื่องช่วยหายใจออกได้ รู้สึกดีขึ้น ยกแขนขาได้มากขึ้น สามารถย้ายมายังหอผู้ป่วยอายุรกรรม เพื่อพักผ่อนอีก 5 วัน จึงสามารถจำหน่ายผู้ป่วยได้ด้วยความปลอดภัย

วิจารณ์

ผู้ป่วยรายนี้รับประทานไข่แมงดาทะเล 3 ชม. แล้วเกิดอาการชาขึ้น อ่อนแรงทั่วตัว และหายใจไม่ได้ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ น่าจะเกิดจากพิษ ที่ออกฤทธิ์ทางระบบประสาท แสดงว่าไข่แมงดาทะเลที่ผู้ป่วยรับประทานนั้นมีพิษ เป็นไปได้ที่ผู้ปรุงอาหารคงนำไข่เหวามาประกอบอาหารโดยเข้าใจผิดคิดว่าเป็นไข่แมงดาทะเลที่รับประทานได้ ผู้ป่วยเกิดอาการอ่อนแรงและกล้ามเนื้อที่ควบคุมการหายใจหยุดทำงาน แสดงว่า ได้รับพิษเข้าไปค่อนข้างมาก แต่มาได้รับการรักษาทันท่วงที ระหว่างที่รับการรักษาในโรงพยาบาล ผู้ป่วยได้รับการรักษาแบบประคองอย่างใกล้ชิด ได้รับการฉีด dexamethasone เข้าเส้นเลือดซึ่งเป็นการรักษาที่จำเพาะต่อพิษของแมงดาทะเล

ผลการรักษา ผู้ป่วยฟื้นคืนสติกล้ามเนื้อแข็งแรงมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และไม่เกิดภาวะแทรกซ้อนใด ๆ ขึ้น หากไม่ได้รับการฉีด dexamethasone ก็คงฟื้นตัวช้ากว่าผู้ป่วยกินไข่แมงดาในเดือนเมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่แมลงตอนที่มีพิษเติบโต และมีจำนวนมากกว่าฤดูปกติ (ก.พ. - ก.ย.) ซึ่งเหวาก็กินแมลงตอนเหล่านี้เป็นอาหาร พิษก็จะสะสมในตัวและไข่ของเหวามากกว่าเวลาอื่น

สรุป

การพิจารณาแยกไข่แมงดาทะเลและไข่เหว จากอาหารที่ปรุงแล้ว ไม่สามารถทำได้เพราะมีลักษณะคล้าย

คลึงกันมาก การปรุงอาหารด้วยความร้อนไม่สามารถทำลายพิษได้ ดังนั้นจึงควรหลีกเลี่ยงการรับประทานไข่แมงดาทะเลที่ปรุงสำเร็จแล้วและงดรับประทานในช่วงเดือนที่มีจำนวนแมลงตอนที่มีพิษ เต็มโตและขยายจำนวนมากกว่าปกติ เมื่อได้รับพิษ อาการแรกคือ ชาลิ้น และชาปาก จะเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 2-4 ชม. หลังรับประทาน หากได้รับการรักษาที่ถูกต้องเหมาะสม อย่างทันท่วงที ผู้ป่วยจะไม่เสียชีวิตและไม่เกิดภาวะแทรกซ้อนใด ๆ การดูแลระบบหายใจ การให้ dexamethasone และการให้การรักษาระดับประคองอย่างใกล้ชิด เป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้ผู้ป่วยรอดชีวิตและไม่เกิดภาวะแทรกซ้อนใด ๆ ขึ้น

ผู้ป่วยรายนี้เป็นตัวอย่างของการรับประทานไข่แมงดาทะเลชนิดที่มีพิษ แต่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที ถูกต้อง และเหมาะสม ตั้งแต่แรก ผู้ป่วยจึงปลอดภัย รวมระยะเวลาการรักษาตัวในโรงพยาบาล 8 วัน

เอกสารอ้างอิง

1. มุกดา ตฤณานนท์, จิตต์ ตูจันดา, ธาดา ยิบอินซอย, ไพโรจน์ อุ่นสมบัติ. Poisoning Following the Ingestion of Horse Shoe Crab (*Carcinoscorpius rotundicauda*). Report of four cases in Thailand. J Trop Med Hyg 1966 69 194-6.
2. มุกดา ตฤณานนท์. สัตว์บางชนิดที่เป็นพิษจากการกิน. ใน มุกดา ตฤณานนท์ และคณะ. บรรณานุกรม. สัตว์มีพิษและการรักษา. โครงการตำราคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์พิษณุโลก, 2522. หน้า 158-69.
3. สุรจิต สุนทรธรรม, กอบกุล อุณหโชค. ภาวะเป็นพิษจากสัตว์. ใน สมิง เก้าเจริญ บรรณานุกรม. หลักการวินิจฉัยและรักษาภาวะเป็นพิษ สารพิษ. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541. หน้า 396.
4. มุกดา ตฤณานนท์ และคณะ. แมงดาทะเลเป็นพิษ. จดหมายเหตุทางแพทย์. 2509 49 309-321.

5. Burk JM, et al. Analysis of the Toxin Produced by *Gonyaulax Catenella* in Axenic Culture. The New York Academy of Sciences. Annual Report. 1960 ; 837-42.
6. Mayer RF. Food Poisoning. New Engl. Med. J. 1953 ; 843-52.
7. Schantz EJ. Biochemical Studies on Paralytic Shell-fish Poisons. The New York Academy of Sciences. Annual Report 1960 ; 843-55.
8. Seven MJ. Mussel Poisoning. Ann. Intern. Med. 1958 ; 891-7.
9. Sommer H, and Mayer RF. Paralytic Shellfish Poisoning. Arch. Path. 1937 ; 24 : 560-98.
10. Whedon WF, et al. Relation of Paralytic Shell-fish Poisoning to Certain Plankton Organisms of The Genus *Gonyaulax*. Arch. Path. 1937 ; 24 : 537-59